

Preben Brock Jacobsen
Religionskritik som dialog

Eksistensen, 2025

308 sider

Kr. 299,95,-

Anmeldt af Torben From. Uploadet juli 2025.

Det er en stor kvalitet ved Jacobsens bog, at den med afsæt hos Løgstrup giver anledning til refleksion over, hvad religion udspringer af og kan betyde – også i en nutidig sammenhæng. Med sin lille, nu klassiske bog, *Det religiøse instinkt* (1960), så Johannes Sløk generelt religion som svar på eksistentielle grundvilkår – såsom naturen, skæbnen, loven, samvittigheden og døden. I K. E. Løgstrups forfatterskab reflekteres specielt på religionens status i moderniteten.

Religion har det svært i moderniteten. Det moderne projekt har i vores kultur vundet totalsejr: Om naturen tænker vi videnskabeligt, samfundet indretter vi selv, historien styrer vi selv, den enkelte tænker frit og selvstændigt. Alt er relativt, det sekulariserede blik gennemført, verden 'affortryllet', og religion synes der ikke at være plads til, højst som en lidt kuriøs privatsag.

Og dog: I takt med at modernitetens problemer og skyggesider bliver tydeligere, er en modernitetskritik vokset frem, som det vises hos Jacobsen, med fokus netop på Løgstrup. Her møder man nemlig en tænkning, som gør front mod moderniteten, ikke for at afvise den, den er på godt og på ondt blevet en del af vores vilkår, men for at gøre opmærksom på det som moderniteten fortrænger og overser – det givne, det uforanderlige, det basale i tilværelsen, de ubetingede fordringer – alt det som netop religionen forholder sig til, og som mennesket ikke selv bemestrer: 'Skaberværket' som Løgstrup ville sige, hvorved religion bliver et vigtigt korrektiv til moderniteten.

Mellem religionskritikken og teologien har kampen bølget, ofte på liv og død så at sige, men også med nødvendige korrektiver til følge. Over for den kritiske afdækning af angivelige illusioner står nu en moderne teologi, der svarer tilbage med kritisk at påpege modernitetens begrænsninger. Kernen i Jacobsens bog er just dette overordnet set frugtbare samspil mellem kritik og teologi: Hvor der stilles krav til kritikken, at den ved hvad den taler om. Og til teologien, at den lytter. Hvor det vises, at teologien har brug for kritikens virkelighedstjek, men også at den har sit at bidrage med, i form af et skærpet blik på tilværelsen, en sans for livets dybdimensioner. Religionskritik og teologi set som 'forenende modsætninger', der både holder hinanden i skak og i live.

Til den ene side altså religionskritikken: Den tyske religionskritik – fra Feuerbach og Marx, til Nietzsche og Freud – samt naturalismen, den ateistiske humanisme, og den nutidige naturvidenskabelige 'scientisme'. Til den anden side en moderne teologi, repræsenteret af Barth og Bultmann, Lindhardt og Løgstrup, med en eksistensfilosofisk udløber hos Mogens Pahuus.

Bag religionskritikken står i sidste instans Kant med sit krav om fri og rationel kritisk tanke, som en central del af moderniteten. Siden jo markant videreført af Brandes, i det moderne gennembrud: "Ikke er det troen, men kritikken, der flytter bjerge", som han siger det, med provokativ fynd!

For Nietzsche er "Gud død", metafysikken i opløsning og kristendommen en slavereligion. For Kierkegaard er Gud den sikre tilflugt i en usikker verden truet af tomhed, og Bibelen en uantastet autoritet. For Løgstrup er Gud skaberen, og skaberværket en gave, med absolutte fordringer indbygget. Hvor

Kierkegaard defensivt kræver et 'sacrificium intellectus', en intellektuel kortslutning, i troens blinde spring ud på det dybe, vil Løgstrup offensivt forene den kritiske tanke med en uddybet og kulturkritisk form for religiøsitet: "Tro uden forståelse er ikke tro, men tvang!". En traditionsorienteret apologetisk teologi over for en moderne refleksiv og kritisk teologi.

Både Barth og Lindhardt henter nu faktisk inspiration hos Kierkegaard, i et eksistensteologisk opgør med den form for religiøsitet, der søger at sikre sig, til fordel for et åbent, selvhengivende liv, uden sikkerhedsnet: For Lindhardt er 'det evige liv' ikke det endeløse liv, men 'det selv-forglemmende liv'. Med sit afmytologiseringsprogram går Bultmann en lidt anden vej: En afmontering af et forældet mytologisk verdensbillede, med fokus på eksistentielle kerneværdier.

Som religionshistoriker søger Vilhelm Grønbech bagud mod evangeliske grundværdier, i opgør med livsfornægtende pilgrimsmytiske tendenser i kristentraditionen: Med digterisk kraft nyformulerer han det kristne evangelium i *Jesus Menneskesønnen* - et værk, der stærkt påvirker både Knud Hansen og Løgstrup, og inspirerer den sidste til begrebet om de suveræne livsytringer.

Mogens Pahuus taler eksistensfilosofisk om hengivelse til 'livet selv', et begreb kendt også fra både Nietzsche og Grønbech: fra Nietzsche med udløber i vitalismen, en biologisk baseret kraft-dyrkelse. Fra Grønbech derimod som evangelisk livshengivelse, videreført hos Løgstrup i hans opgør med Kierkegaard og alternative tanker om de suveræne livsytringer.

Med en vis genklang af Søren Kierkegaard taler den unge Villy Sørensen om at "kvæles hos den som ingen metafysik har, thi han lever i en lukket verden.". Sørensen og Løgstrup, humanisten og teologen, kan i det etiske og filosofiske et langt stykke følges, men i den religiøse tyding skilles vejene. Også Løgstrup og Bjørnvig nærmer sig hinanden, i ærefrygten for den givne natur, og kampen mod den skamløse misforvaltning, men også her svinges forskelligt af - Løgstrup som kristen tænker, Bjørnvig som græsk inspireret lyriker.

Mellem Kierkegaard og Løgstrup er der *skabestanken* til forskel: Hvor Kierkegaard i stigende grad dæmoniserer verden, hylder Løgstrup verden som skaberværk. Hvor Kierkegaard vil distance fra verden, ser Løgstrup indfældethed i verden. Hos Kierkegaard lurer nihilismen, hos Løgstrup er der kosmisk livsfylde. Hvor Kierkegaard dyrker livsleden, og lidelsen bliver altomfattende, ser Løgstrup livet som en gave og skaberværket som en kilde til glæde og til forundring. Som hos Brorson: "Hvad skal jeg sige!".

Som eksistentielle grundkategorier fremstår i Jacobsens bog *det gådefulde, det poetiske og det forunderlige!* Helt klart basale for enhver form for religiøs tænkning, ikke mindst i moderniteten. Med tilhørende opgør med nihilisme og opbyggelig orientering mod livsmod og livsglæde. Religiøsitetens kilder er dog flere, dens grundlag bredere: *Lidelsen* hører med, onskaben, gruen. Det destruktive i tilværelsen. Og døden. Såvel lyset som mørket påtvinger sig og udkræver fortolkning. Den religiøse refleksion udvikler sig gennem kriser, i mødet med grænsesituationer. Både når livet åbner sig, og når det gør ondt, og angsten melder sig. Det blændende lys, det dybe mørke.

Med sin klare formidling af et stort og væsentligt tankestof har Jacobsen leveret en fortræffelig studiebog, som gerne kunne suppleres med en tekstsamling. Bogen vil konfrontationen såvel som dialogen, i form af en gennemført saglig analyse. Dertil vover den at tænke bredt, ud over de snævre fagfelter, og ind i en generel livs- og modernitetsforståelse. Hvor det for såvel kritikken som for forkyndelsen, og for digtningen, ideelt set, gælder at skærpe sansen for "livets storhed".